

Damjan Lajh

Politika regionálního rozvoje ve Slovinsku¹

Abstract:

The article deals with selected aspects of regional policy and regional development in Slovenia. Notwithstanding its territorial smallness and low number of inhabitants, Slovenia's special features include its extreme natural, cultural and socio-economic diversity. The result of all these factors is the limited access to some areas, challenging settlement conditions and the difficult organisation of regional economic activities. Socio-economic diversities between regions are thus fairly significant. Conducted analysis shows that over the last decade inter-municipal cooperation in Slovenia has been very poor, irrespective of the (bottom-up) constitutional possibility of forming regions. The fragmentation of municipalities during the last decade has also led to the weak financial situation of municipalities, resulting in limited local budgets for public co-financing that are available. As well, the 'risk capital' from local private co-financing possibilities is rather deprived. From a subnational perspective, local actors are thus most important as mediators of knowledge about local and regional development problems. The article thus argues that provinces in Slovenia as administrative-political entities need to be established. The introduction of political-administrative provinces should close the gap between small municipalities and the state, which is excessively centralised and has too much power compared with the municipalities.

1) Ze slovinštiny přeložil Ladislav Cabada

Úvod

Při výzkumu slovinské regionální politiky mnozí autoři (Kukar, 1995; Pečar, 1996; Plut, 2004) zdůrazňují především dvě specifika Slovinska: malé území, které je však charakterizováno mimořádnou přírodní a kulturní pestrostí. Vrišer (1989: 15) píše o „filigránské tvorbě prostoru“. Základním prvkem charakteru slovinského území je styk a proplétání čtyř evropských geografických jednotek: Alp, Panonské kotliny, Dinárského pohoří a Jaderského moře. Výsledkem této interakce je velký počet přirozených regionů, přirozeně vytvořené hranice, reliéfní pestrost území, velká biologická diverzita, existence příhraničí a národnostních menšin, nerovnoměrná hustota osídlení a pestrost a současně křehkost krajnotvorných prvků. Všechny vyjmenované charakteristiky znesnadňují průchodnost území a způsobují komplikace při osidlování a organizaci hospodářských aktivit. Právě kvůli krajinné a biologické diverzitě – a navzdory celkově malému území – Kukarová (1995) tvrdí, že v případě Slovinska jsou všechny jeho dílčí jednotky významné pro vitalitu státu jako celku. Podle jejího názoru bude Slovinsko jako celek oslabeno, pokud se mu nepodaří zajistit potřebné podmínky a vazby k začlenění všech regionů do jeho společensko-ekonomické struktury (Kukarová 1995: 7–8). Navzdory malému území tedy má efektivní regionální politika a konvergentní regionální rozvoj ve Slovinsku klíčový význam.

V tomto příspěvku se zabýváme vybranými aspekty regionální politiky a regionálního rozvoje ve Slovinsku. Nejdříve budeme reflektovat klíčové charakteristiky slovinských regionálních politik² v minulosti, a to s důrazem na specifika předchozího polycentrického vývoje. Na tomto základě identifikujeme dědictví předchozího regionálního rozvoje, představíme základní důvody pro reformu regionální politiky na konci 90. let 20. století, která časově koinciduje s procesem přidružování Slovinska k EU a zejména začleňování do systému společné kohezí politiky Unie. Následně se soustředíme na cíle a východiska řízení a aplikace regionální politiky a představíme problematiku regionalizace Slovinska, která je jedním z hlavních témat politických diskusí klíčových aktérů již od poloviny 90. let 20. století a je jedním z hlavních problémů, jež negativně ovlivňují tvorbu a dopady slovinských regionálních politik. Příspěvek zakončíme analýzou úspěchů na slovinské subnárodní úrovni a otevřenými otázkami problematiky regionálního rozvoje.

2) Podle Pluta (1997: 241) bylo Slovinsko charakteristické vysokým počtem modelů regionálního rozvoje. Proto (v minulém) slovinském kontextu můžeme hovořit o regionálních politikách v plurále.

Slovinské regionální politiky v minulosti s důrazem na předchozí polycentrický základ rozvoje

Slovinsko začalo o svůj regionální rozvoj systematicky pečovat na začátku 70. let 20. století na základě konceptu polycentrického rozvoje (srov. Lah, 1975; Vrišer, 1989; Kukar, 1995; Plut, 1998). Před přijetím tohoto konceptu dominovaly na území dnešního Slovinska dva rozvojové koncepty. Před druhou světovou válkou, kdy tehdejší Drávská bánovina disponovala jen velmi omezenou samosprávou, převládal koncept decentralizovaného rozvoje. V tomto období převládal názor, že vzhledem k fyzicko-geografickým specifikám území a jeho osídlení jsou nejlepším řešením rozeseté vesnice, malé průmyslové aglomerace a menší města s nízkým stupněm urbanizace. Po druhé světové válce tento koncept zahrnul komunistický vůdce Boris Kidrič a prosadil koncentraci hospodářství, rozvoj měst, deagrarnizaci a vyprazdňování venkova. Až do konce 50. let byl celý systém správy velmi centralizovaný a provázený opatřeními, která na jedné straně vyvolávala migraci z venkova do měst, na druhé straně vedla k rozvoji urbánních a průmyslových center (Vrišer 1989: 11).

K důležité změně v teritoriálním rozdělení slovinského území došlo v roce 1952, kdy byl přijat Zákon o rozdělení Slovinské lidové republiky na města, okresy a municipality. Tímto zákonem byl znovu zaveden pojem a instituce municipality (*občina*) do systému lokálních teritoriálních jednotek (Grafenauer, 2000: 285). Na tomto základě byl v roce 1955 zaveden tzv. komunální systém³, v němž občiny⁴ získaly status municipalit (*komuna*) (Grafenauer, 2000: 300). Zavedení komunálního systému představovalo krok směrem k dekoncentraci správy a hospodářství. Tento systém⁵ zavedl občinu jako „základní společensko-ekonomickou jednotku státní moci“ (Vlaj, 2004a: 38). Stěžejní strukturou systému byla tedy municipalita organizovaná jako komuna, která byla z hlediska svého statutu veřejnou entitou s přímo voleným zastupitelským orgánem, který fungoval relativně samostatně. Komuna nebyla běžnou municipalitou (v evropském kontinentálním kontextu), která primárně odpovídá za specificky lokální otázky a jejich správu, ale byla zejména agentem a prodlouženou rukou vlády a lokálními otázkami se zabývala jen sekundárně (Šmidovnik, 1997: 182). Takové komuny byly příliš velké v porovnání s klasickou municipalitou a příliš malé na to, aby mohly být chápány jako regionální jednotky. Komuny proto primárně jednaly jménem a na účet státu, zatímco lokální samospráva byla zajišťována na úrovni místních společenství (*krajevna*

3) Podrobněji o vývoji a charakteristikách komunálního systému ve Slovinsku, srov. Grafenauer (2000) a Vlaj (2004a).

4) Na území Slovinska bylo založeno 62 občin (Vlaj, 2004a: 38).

5) Komunální systém byl založen v souladu s idejemi Pařížské komuny z roku 1871 (Grafenauer, 2000: 300).

skupnost) (Vlaj, 2004a: 39). Tímto způsobem komuny převzaly velkou část správních povinností státu a ty tvořily dominantní složku jejich teritoriální, funkcionální a organizační struktury (Vlaj, 1998: 21). Podle některých odborníků přibližně 80 % veškeré činnosti komun představovala státní správa a pouze 20 % lokální otázky (Šmidovnik, 1997: 182). To mělo v některých, převážně urbánních oblastech, dílčí pozitivní dopady, současně to však vyvolávalo stagnaci méně rozvinutých a od center vzdálených regionů (Vrišer, 1989: 11).

V roce 1971 byl přijat Zákon o opatřeních ke zrychlení rozvoje méně rozvinutých území v Socialistické republice Slovinsko, v roce 1973 Rezoluce o hlavních principech péče o prostor, v roce 1975 Zákon o urychlování rovnoměrnějšího regionálního rozvoje a v dalších letech pak ještě jeho novely. Společným cílem těchto legislativních aktů bylo podpořit polycentrický charakter rozvoje. Byl zaveden koncept polycentrismu, který měl zmenšovat rozdíly mezi regiony s ohledem na pracovní a životní podmínky (SRRS, 2001: 19; Kukar, 1995: 8), resp. – jak se domnívá Lah (1978: 45) – mělo dojít k podstatnému zmenšení a zmírnění rozdílů mezi jednotlivými regiony tak, aby byly „mládeži a pracujícím lidu zajištěny skutečně stejné podmínky života a rozvoje“. Počátkem 70. let tedy Slovinsko jako jediný ze skupiny pozdějších postkomunistických států středovýchodní Evropy zavedl polycentrický princip regionální politiky. Ostatní země regionu v této době neprováděly žádné specializované regionální politiky a regionální rozvoj byl vázán zejména na náhodné výsledky různých sektorových rozhodnutí (Kukar, 1995: 13).

Při zavádění slovinského polycentrismu došlo k chybám a nedůslednostem. Podle Vrišera (1989: 12) sice první opatření přinesla jisté zlepšení, zejména omezení extrémního růstu Lublaně a regionu Goreňsko (centrum v Kranji), podpořila mírný rozvoj vybraných regionálních center a urychlila decentralizaci v oblasti bankovníctví, zdravotnictví a vysokého školství, ale bylo iluzí očekávat výraznější pozitivní dopady. Polycentrismus byl sice politicky proklamovaným a racionálním rozvojovým konceptem, ale byl podporován pouze na republikové úrovni, zatímco na úrovni občin a dalších úrovních neměl mnoho příznivců. Jednou z významných překážek jeho zavedení byl komunální systém, protože komuny⁶ nebyly připraveny vzdát se části svých práv a kompetencí – spolupráce mezi občinami a komunami jako jeden z předpokládaných základů polycentrismu zpravidla ustrnula hned v počátcích. Kvůli nedůslednosti a přetrvávajícím překážkám polycentrismus zůstal spíše politickým sloganem a myšlenkovým konstruktem než skutečnou regionální politikou⁷, způsobem správy nebo metodou nakládání s prosto-

rem (Vrišer 1989: 12–13). Podobně se Plut (1998: 44) domnívá, že koncept polycentrického rozvoje neuspěl kvůli slabosti urbánní sítě, nedostačující vybavenosti malých regionálních center, nevhodné organizaci komunálního systému a ideologické nedůvěře v města, resp. urbanizaci.

V obecné perspektivě přinesla opatření založená na polycentrickém konceptu do počátku 90. let některé pozitivní výsledky – zejména zlepšení infrastruktury, vyšší diverzitu ekonomické struktury a posilování zaměstnanosti. Zároveň se ovšem některé problémy ještě prohloubily, mj. chyběla pracovní místa pro vysokoškoláky, což vyvolávalo jejich migraci do jiných lokalit (SRRS, 2001: 19). Kukarová (Kukar 1995) se domnívá, že rozdíly ve stupni regionálního rozvoje se v první dekádě po zavedení polycentrismu zmenšovaly, ve druhé došlo naopak k jejich prohloubení.

Zatímco před rokem 1990 se regionální politika ve Slovinsku soustředila na méně rozvinutá území, po tomto datu se omezila na demograficky ohrožené části země. Ve snaze řešit problém zmenšování populace v příhraničních a hornatých regionech byl na počátku 90. let přijat Zákon o podpoře rozvoje demograficky ohrožených oblastí (SRRS, 2001: 19). Pokračoval tak trend neúplnosti provádění regionální politiky, která se v tomto období zaměřovala pouze na podporu rozvoje oblastí postižených nepříznivými demografickými trendy⁸. Regionální politika nereflektovala fakt, že v prvním období po osamostatnění Slovinska (1991) se výrazné rozvojové problémy objevovaly zejména na územích se starou průmyslovou strukturou (s vysokým stupněm nezaměstnanosti) a na příhraničních územích, především na nové jižní hranici s Chorvatskem (Kukar, 1995: 13).

Politika polycentrického rozvoje nebyla nikdy holistická a důsledná, což lze označit za klíčovou příčinu kontinuálního prohlubování regionálních rozdílů i v období po osamostatnění (Kukar, 1995; Plut, 1998). Rozhodnutí měla často silný politický podtext – průmyslové podniky byly zakládány zcela bez zohlednění lokačních a tržních činitelů a byly tak předem odsouzeny k neúspěchu. Mimoto byly zanedbávány regionální zdroje a vlastní schopnosti regionů, na jejichž základě by regiony s podporou státu vypracovaly a provedly specifické rozvojové programy. Státní finance na regionální rozvoj byly poskytovány z různých resortů, povětšinou zcela bez koordinace. Namísto přiměřeného regionálního rozvoje ve Slovinsku probíhal rozvoj podle modelu rozvojových os, který se soustředil zejména na centrální (lublaňský) region a vybrané rozvojové ostrovy, které byly obklopeny velkými a rozvojově slabými venkovskými oblastmi, která planěla

6) V tomto kontextu Vrišer (1989: 12) považuje komuny za „socialistické feudum“.

7) Vrišer (1989: 11) kriticky soudí, že nikdy nebylo řečeno, jak by měl být koncept polycentrismu aplikován. Podle jeho názoru chyběla odpověď na otázku, kolik center má ve Slovinsku být, jak je posílit a etablovat a jak upravit vztahy mezi nimi.

8) Měřítka k určení takových prostor byla výhradně demografická a zahrnovala index stárnutí a index růstu populace. V roce 1990 demograficky ohrožená území představovala 61 % území Slovinska a téměř čtvrtinu jeho obyvatelstva.

a opouštěli je obyvatelé⁹ (Plut, 1997: 237–241). K uvedenému je třeba dodat, že v prvních letech po osamostatnění byly v popředí úkoly spojené s procesy tvorby politické a správní struktury státu a makroekonomickými dilematy hospodářské tranzice. To vedlo k výrazné centralizaci prostředků a rozhodování na úrovni centra, naopak regionální rozvoj byl odsunut do pozadí.¹⁰ Zanedbávání politiky regionálního rozvoje potvrzuje mj. i skutečnost, že Zákon o podpoře rovnoměrného regionálního rozvoje byl přijat teprve v roce 1999, ačkoli parlamentní debata o něm začala již v roce 1994. Všechny tyto momenty vysvětlují, proč se regionální disparity ve Slovinsku jak před, tak i po osamostatnění zvětšovaly.

Výsledky regionálního rozvoje a důvody k reformně na konci 90. let

Jak jsme ukázali v předchozí části, rozdíly v regionálním rozvoji ve Slovinsku nejsou novým fenoménem. V obecné rovině se v 90. letech hospodářská situace nejvýrazněji zhoršila v regionech, kde největší díl aktivit byl vázán na (především těžký) průmysl, zemědělství a částečně rovněž směnárství. K tradičním rozvojově zaostalým horským a periferním regionům se tudíž přičlenily některé průmyslové regiony (Plut, 1998: 41–43). V souladu se standardní klasifikací teritoriálních jednotek (NUTS) můžeme výrazné rozdíly v regionálním rozvoji Slovinska pozorovat na úrovni NUTS-2 mezi Lublaňským urbánním regionem (LUR) (tj. slovinské hlavní město s přilehlými oblastmi) a Zbytlem Slovinska (ZS). LUR jako nejrozvinutější část Slovinska fakticky ve všech

rozvojových (sociálně-ekonomických) ukazatelích¹¹ dominuje nad ZS a vykazuje v celoslovinském měřítku nadprůměrné výsledky (srov. SRRS, 2001: 19–21). Ačkoliv ZS obecně vykazuje nižší hodnoty než činí slovinský průměr, musíme zdůraznit, že se nejedná o homogenní, ale naopak velmi rozrůzněný region. Rozdíly uvnitř ZS je možné pozorovat na úrovni NUTS-3 (srov. Kukar, 1995; Pečar, 1996; Plut, 1998: 40–2; SRRS, 2001: 20–6;). Kukar et al. (srov. Pečar, 1996; Plut, 1998: 42–3) již v roce 1992 slovinské funkčně-plánovací regiony¹² rozdělili do pěti skupin s ohledem na jejich rozvojové možnosti: 1) regiony s vyšším stupněm rozvinutosti, perspektivní hospodářskou strukturou a převážně pozitivně oceňovaným rozvojovým potenciálem (Centrální Slovinsko, Přímoří-Kras a Goreňsko); 2) středně rozvinuté regiony s perspektivní hospodářskou skladbou a převážně pozitivně oceňovaným rozvojovým potenciálem (Saviňsko, Doleňsko a Gořický region); 3) méně rozvinuté regiony s perspektivní hospodářskou strukturou (Pomuří a Kras/Vnitroslovinský region); 4) středně rozvinuté regiony s problematickou hospodářskou strukturou a pozitivně oceňovaným rozvojovým potenciálem (Podráví, Korutany a Dolnopošavský region); 5) regiony v průmyslovém úpadku (Zasávi). Tato typologie odpovídá novějším zjištěním, že na území ZS můžeme pozorovat tři typy struktury regionálního rozvoje: venkovsko-agrární typ, urbánně-industriální typ a smíšený typ, který představuje přechod mezi prvním a druhým typem regionální struktury (srov. SRRS, 2001: 20–1).

Prohlubování regionálních rozdílů po osamostatnění Slovinska na konci 90. let „vyžadovalo“ změny v konceptu regionálního rozvoje. Jako obsahové základy pro změnu konceptu Plut (1998: 47) identifikuje osamostatňovací proces, zavádění trž-

9) V tomto kontextu již Vrišer (1989: 15) vyzdvihoval problém aplikace polycentrického modelu rozvoje v převážně agrárních oblastech. Podle jeho názoru byl problém selského obyvatelstva, zemědělské půdy a výroby ponechán zcela stranou jak v poválečném Slovinsku, tak i od 70. let v souvislosti s konceptem polycentrismu.

10) Ágh (2003) se domnívá, že se jednalo o charakteristický rys demokratického přechodu a přechodu k tržní ekonomice ve všech zemích středovýchodní Evropy.

11) Hlavní rozvojové ukazatele, v nichž LUR dominuje nad ZS, jsou: 1) demografické podmínky (nadprůměrný růst obyvatelstva a nadprůměrný index stárnutí); 2) dobrý ekonomický potenciál (úspěšnost podnikatelského sektoru, nadprůměrné výsledky podnikání ekonomických subjektů, vysoká produktivita ekonomiky a vysoká přidaná hodnota ekonomických aktivit); 3) nadprůměrná hodnota HDP per capita (téměř o třetinu vyšší než slovinský průměr); 4) dobrá infrastruktura vybavenost; 5) rozvinutý systém škol a výzkumných organizací; 6) lidský kapitál (nadprůměrná vzdělanost a vysoký podíl vysokoškolsky vzdělaných mezi zaměstnanými, podprůměrná úroveň registrované nezaměstnanosti); 7) sociální kapitál (rozsáhlá podnikatelská aktivita, existence formálních a neformálních sítí) (SRRS, 2001: 20).

12) Funkčně-plánovací regiony (celkem 12) byly na území Slovinska využívány pro analytické potřeby až do zavedení statistických jednotek NUTS. Funkčně-plánovací regiony byly založeny na principu municipalit. Protože tyto regiony na rozdíl od dnešních statistických jednotek neměly oporu v zákoně, neexistovaly pro ně oficiální statistické údaje. V tomto období proto existovala statistická data pouze na úrovni municipalit, které ve shlcích tvořily funkčně-plánovací regiony (Pečar, 1996: 4).

ní ekonomiky, víceúčelový význam zemědělství a konvergenci s transformovanou evropskou politikou regionálního rozvoje. Podobně se Kavaš et al. (2000) domnívají, že příčinami obnovy regionální politiky na konci 90. let byly a) malá účinnost a nedosažení cílů dosavadní regionální politiky; b) příprava na členství v EU; c) příprava a implementace vyjednávacích pozic v procesu začleňování do EU; d) špatné využívání lokálních rozvojových pobídek a absence regionální dimenze v sektorových rozvojových programech; e) ukončení projektu reformy státní správy f) nedokončení reformy lokální samosprávy. Vedle toho uvádějí, že obnova regionální politiky je také podmínkou pro efektivní provádění reformy zemědělské politiky a dalších sektorových rozvojových politik (Kavaš et al. 2000: 84).

Podle SRRS (2001: 16) existují pro obnovu regionální politiky na počátku 21. století vnitřní i vnější důvody. Vnitřní důvody spočívají především v nízké účinnosti a nedosažení cílů předchozí regionální politiky, vnější jsou následkem nových výzev globalizace a začleňování Slovinska do evropských integračních procesů, především pak EU. Obnova regionální politiky je proto obsáhlým projektem, který vyžaduje jak transformaci existujících (potenciálně také zakládání nových) institucí na národní a lokální úrovni, tak také zakládání nových institucí na regionální úrovni. Nepřekvapí proto, že obnova regionální politiky ve Slovinsku je zpravidla považována za integrální část reformy státní správy. Jedná se tedy o komplexní úkol, v němž vzájemně prolínají čtyři úrovně: a) mezinárodní (evropská), kde je nejdůležitější společná evropská regionální politika; b) státní, která zahrnuje hospodářský a společenský rozvoj v souladu se společnou evropskou regionální politikou a slovinskou vnitřní politikou podpory rovnoměrného regionálního rozvoje; c) regionální, obsahující regionální politiku jako součást národní ekonomické politiky v souladu se společnou evropskou regionální politikou; d) lokální, korespondující se slovinskou vnitřní politikou podpory rovnoměrného regionálního rozvoje (SRRS, 2001: 4), tj. úroveň, na níž se politika bezprostředně provádí a kde se projevují její prvotní účinky.

Na výše uvedených základech slovinská vláda v červenci 1999 formálně započala¹³ reformu regionální politiky, když prosadila přijetí Zákona o podpoře rovnoměrného regionálního rozvoje¹⁴ – ZSSRR (Uradni list RS, št. 60/99, 56/2003). Zákon založil

13) Kvůli již zmíněným neúspěšným pokusům o zlepšení stavu regionálního rozvoje v 90. letech se domníváme, že lze oprávněně hovořit o „skutečné“ reformě regionální politiky teprve v souvislosti s přijetím Zákona o podpoře rovnoměrného regionálního rozvoje v červenci 1999.

14) V debatě o zákonu někteří odborníci vyjádřili názor, že lepší by bylo hovořit o podpoře „rovnoměrnějšího regionálního rozvoje“. Termín rovnoměrnější považovali za realističtější než termín rovnoměrný, protože druhý z obou termínů ve značné míře per se determinuje stěžejní uskutečnitelný cíl: rovnoměrný regionální rozvoj.

nový systém podpory regionálního rozvoje, který pracuje s konceptem regionální strukturální politiky. Regionální strukturální politika by měla adekvátně akcentovat prolínání regionální a strukturální (tj. sektorové) dimenze státních zásahů (Kavaš et al., 2000: 87). Regionální strukturální politika by se měla stát národní rozvojovou politikou, která tenduje ke zmenšování rozdílů mezi jednotlivými prostory uvnitř státu. Takovým postupem by měla být překonána jedna z významných chyb minulé politiky regionálního rozvoje, kdy sektorová komponenta převládala nad regionální, vedle toho pak obě složky rozvoje nebyly vzájemně koordinovány. Regionální politika, jež v minulosti sledovala zejména politické a sociální motivy, by s přijetím ZSSRR měla získat rovněž hospodářskou dimenzi (Ravbar, 2000: 13). ZSSRR vytvořil rovněž základní institucionální rámec pro implementaci právního řádu EU v oblasti společné evropské regionální politiky, na základě kterého by měla být přijata (a slovinskému kontextu přizpůsobena) evropská pravidla hry při formulování a provádění programů kohezního a strukturálních fondů. ZSSRR tedy představuje legislativní základ pro oblast politiky regionálního rozvoje ve slovinském právním řádu.

Cíle a východiska slovinské regionální politiky

Mimo prostorovou dimenzi rozvoje regionální politika obvykle sleduje dva základní cíle: 1) ekonomický – regionální politika měla přispět k dosažení růstu národní ekonomiky, protože samotný tržní mechanismus nemůže vést k optimálnímu rozdělení ekonomických aktivit na určitém prostoru; b) společensko-politický – odstraněním meziregionálních rozdílů by mělo být umožněno dosažení přibližně stejných životních podmínek, což následně posílí podporu státu ze strany jeho obyvatel (Kavaš et al., 2000: 88). Regionální politika tedy není důležitá pouze ve smyslu prostorové dimenze rozvoje, ale významně rovněž přispívá k ekonomické, politické a sociální dimenzi rozvoje. Tyto skutečnosti se při formulování cílů slovinské regionální politiky snažili respektovat i původci ZSSRR a SRRS. ZSSRR tak určuje následující obecné cíle regionální strukturální politiky:

- Vyváženost ekonomické, sociální a prostorové dimenze rozvoje;
- Zmenšování rozdílů v ekonomické vyspělosti a životních podmínkách mezi jednotlivými regiony;
- Zamezení vzniku oblastí s výraznějšími rozvojovými problémy;
- Ochranu osídlení celého území Slovinska při respektování polycentrického systému osídlení;
- Urychlení rozvoje ekologické ekonomiky a ochrany přírody, přírodního a kulturního dědictví a dalších veřejných statků (článek 2).

Dlouhodobým cílem SRRS je dosáhnout vysokého životního standardu obyvatel všech slovinských regionů a růstu HDP *per capita* překračujícího průměr EU. SRRS dále vymezuje podmínky, jejichž splnění je předpokladem dosažení zmíněných cílů. Jedná se o a) konkurenční ekonomiku; b) kvalitnější lidský kapitál ve slovinských regionech; c) zlepšení infrastruktury; d) odpovídající institucionální organizovanost (srov. SRRS, 2001: 6–7). Poslední podmínka předpokládá vytvoření rozvojové sítě organizací na národní, regionální a lokální úrovni, představované kombinací státních a veřejných (občanských) organizačních struktur a schopné efektivně, dlouhodobě a strategicky mobilizovat a usměrňovat rozvojový potenciál regionu a propojovat rozvoj regionů jak s národními, tak mezinárodními rozvojovými programy a projekty bilaterální a multilaterální úrovně.

K dosažení zmíněných cílů ZSSRR a SRRS představují sedm východisek, na nichž má být založena implementace regionální strukturální politiky. Zřejmě nejdůležitějším východiskem, jež bylo v minulosti často opomíjeno, je komplexnost provádění regionální strukturální politiky.¹⁵ V minulosti dominující ekonomický rozvoj vycházel z modelu rozvojových os a omezoval se především na středoslovinský, resp. lublaňský region a vybrané rozvojové ostrovy. Následně tyto rozvojové osy začaly ovlivňovat všechna rozvojově slabá venkovská území, která začala pustnout a vyprazdňovat se. Stát podporoval rozvoj hlavních urbánních center a jejich blízkého okolí na úkor méně rozvinutých a periferních regionů (Plut, 1997: 241; 1998: 47). Naopak na počátku 90. let byl přijat zákon, který podporoval rozvoj pouze v rámci demograficky ohrožených území, ale nedefinoval rozvojové pobídky, např. strukturální adaptaci průmyslových území a různých typů venkova. Vedle toho byla slovinská regionální politika v minulosti často zacílena sektorově a nikoli regionálně. V souladu s novými principy by měla být regionální politika prováděna rovnoměrně na celém území. Vzhledem k tomu, že rozvoj regionů je důležitým činitelem směřování celého státu, je nezbytné rozvíjet jak silné, tak i zaostalé regiony. Obnova regionální politiky by měla přinést integrální přístup k podpoře regionálního rozvoje a současně vytvoření strategie, nástrojů a organizačního systému pro provádění rozvojové politiky na všech úrovních (Kavaš et al., 2000: 87). S ohledem na to ZSSRR a SRRS zdůrazňují význam principů partnerství a subsidiarity. Princip partnerství by měl podnit potřebu spolupráce a partnerských vztahů mezi lokálními

15) *Ačkoliv SRRS explicitně obhajuje aplikaci regionální politiky na celém území Slovinska, vyzdvihuje zároveň čtyři přednostní prostory: 1) regiony s nejnižším stupněm rozvoje; 2) území se specifickými rozvojovými problémy, kam patří ekonomicky slabá území, území se strukturálními problémy a vysokou nezaměstnaností, rozvojově omezená příhraniční území a území s limitovaným rozvojovým potenciálem; 3) příhraniční území; 4) území, na nichž žije maďarská a italská národní menšina a romská etnická menšina (SRRS, 2001: 8).*

společenstvími a státem, resp. sociálními partnery a aktéry občanské společnosti. V tomto kontextu SRRS zdůrazňuje potřebu vytvořit národní síť regionálních rozvojových agentur. Prosazování principu subsidiarity předpokládá postupnou teritoriální decentralizaci s určením základních kompetencí regionů (ve slovinském případě budoucích krajů) a přenosem působnosti státu a municipalit na regiony ve všech případech, kdy je to z hospodářských a správně-politických důvodů účelné.

ZSSRR a SRRS zavádějí také princip koordinace – jak horizontální mezi ministerstvy, tak vertikální mezi státem, lokálními společenstvími a EU. Klíčovou roli při naplňování tohoto principu má vládní Rada pro strukturální politiku. ZSSRR a SRRS ve slovinské regionální politice zavádějí princip programového směřování, který je obdobou principu programování v rámci evropské regionální politiky. V souladu s tímto principem by měla být regionální strukturální politika prováděna na základě vzájemně koordinovaných rozvojových a prostorových dokumentů. Vyšší efektivita provádění slovinské regionální strukturální politiky by měla být zajištěna rovněž zavedením principu sledování a hodnocení dopadů. V oblasti finančního pokrytí ZSSRR i SRRS je akcentován princip kofinancování programů a projektů. Aplikace tohoto principu znamená, že také lokální společenství, podniky a další příjemci regionálních rozvojových podpor musejí zajistit přiměřený podíl vlastních prostředků.

Klíčový problém důslednosti implementace slovinské regionální politiky: vakuum na slovinské regionální úrovni

Se vznikem samostatného státu v roce 1991 se ve Slovinsku formoval základ pro obnovu klasické samosprávy západoevropského typu; ústava jako jeden ze základních principů demokratické republiky zmiňuje místní samosprávu (Grafenauer, 2000: 353). Brzy po přijetí ústavy byla ve Slovinsku zřízena většina klíčových vládních struktur, ale institucionální konfigurace na lokální úrovni se zpočátku odvíjela od tzv. komunálního systému, který měl své kořeny v předchozím socialistickém modelu vládnutí a jeho dominantním rysem byla značná provázanost národní a lokální úrovně. Protože nebylo možné předchozí systém komun zrušit okamžitě, bylo jejich fungování prodlouženo až do roku 1995 (Šmidovnik, 1997: 182–3), kdy se nové municipality staly operativnějšími.

Zavádění místní samosprávy¹⁶ ve Slovinsku vycházelo z ústavy, Zákona o místní samosprávě, Zákona o referendu o zřízení municipalit, Zákona o zřízení municipalit a určení jejich území, Zákona o financování municipalit a odborných podkladů,

16) *Podrobněji o zřizování, rozvoji, a specifických místní samosprávě ve Slovinsku, viz např. Šmidovnik (1997), Vljaj (1998 in 2004a), Grafenauer (2000), Cabada (2005).*

např. geograficko-kartografických podkladů, vzorů statutu municipality apod. (Vlaj, 2004a: 158).

Podle slovinské ústavy obyvatelé místní samosprávu realizují v municipalitách a jiných lokálních společenstvích (článek 138). Municipalita je vymezena jako samosprávné lokální společenství zahrnující sídlo či více sídel, jež jsou propojena společnými potřebami a zájmy obyvatel. Municipalita jsou zakládány zákonem po předchozím místním referendu. Na rozdíl od předchozích komun mezi kompetence nových municipalit patří lokální otázky týkající se obyvatel dané municipality, které jsou řešeny samostatně. Po předchozím souhlasu municipality nebo širšího samosprávného lokálního společenství na ni/ně může stát zákonem přenést také výkon některých úloh státní správy, pokud k tomu přidělí dostatečné finanční prostředky (článek 146). Samostatnost municipality je ovšem velmi relativní, protože stát rozhoduje, které otázky uzná jako lokální a v jakých oblastech mohou být jako lokální prosazovány (Grad et al., 1999: 393).

Zákon o místní samosprávě, přijatý v roce 1994, obsahuje kritéria podmiňující vznik nových municipalit. Za důležitá považujeme zejména následující dvě: 1) území, na němž se zřídí municipalita, musí splňovat minimální infrastrukturní požadavky;¹⁷ 2) na území municipality musí žít alespoň 5000 obyvatel. Zákon o místní samosprávě v článku 13a určuje, že municipalita může výjimečně zahrnout méně než 5000 obyvatel, a to z „geografických, příhraničních, národnostních, historických nebo hospodářských důvodů“. Toto ustanovení vedlo při zřízení nových municipalit k paradoxu, kdy z původních 147 municipalit třetina neměla alespoň 5000 obyvatel, zatímco přibližně jedna pě-

tina jich zachovala hranice předchozích komun¹⁸ (Šmidovnik, 1997: 186). Významný počet municipalit tak vznikl v rozporu se zákonem – povětšinou jako příliš malé, někdy jako příliš velké. V roce 1996 byl přijat Zákon o přípravě a vzniku municipalit a určení jejich území, který otevřel příliš velké možnosti k založení nových municipalit a aktivizoval lokální činitele k jejich zakládání (Grafenauer, 2000: 376). V červnu 1998 byla znovu konána místní referenda, na jejichž základě bylo založeno 45 nových municipalit – byly tak dále drobeny větší municipality, čímž se počet těchto jednotek nevyhovujících zákonné podmínce o min. 5000 obyvatelích ještě zvýšil. Do roku 2009 vzrostl počet municipalit na 210. Výsledkem tohoto vývoje je velký počet velmi malých municipalit s limitovanými finančními i politickými prostředky a nedostatkem kádrů.

Obrázek 1: Členění Slovinska na subnárodní úrovni

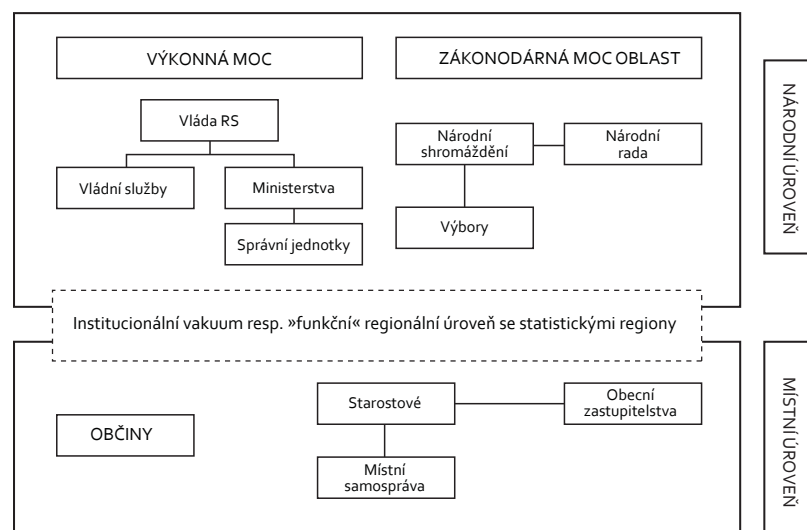

18) Zákon o místní samosprávě vedle „obyčejných“ založil rovněž městské municipality. V souladu se zákonem se městské municipality zřizují na území města kvůli „jednotné prostorové a urbanistické správě, uspokojování komunálních potřeb a plánování rozvoje“. Podle zákona je městská municipalita „hustě a plynule obydlené sídlo nebo více sídel, spojených do jednotného prostorového organismu a městského okolí, již propojuje každodenní migrace obyvatel“. Město může získat statut městské municipality, pokud má nejméně 20.000 obyvatel a nejméně 15.000 pracovních míst, z toho nejméně polovinu v terciálních a kvarterních aktivitách a je geografickým, hospodářským a kulturním centrem svého gravitačního území. V porovnání s „obyčejnými“ municipalitami musejí městské splňovat ještě další podmínky včetně: 1) odborných středních škol nebo vysokých škol a fakult; 2) nemocnice; 3) sítě veřejných služeb; 4) telekomunikačních center; 5) univerzitních a speciálních knihoven; 6) kulturních aktivit; 7) lokálních rozhlasových a televizních stanic a tisku; 8) sportovních a tělovýchovných prostor a objektů; 9) výzkumné aktivity (16a. člen).

17) Zajištěny musejí být následující podmínky: 1) úplná základní škola; 2) základní zdravotní péče; 3) zajištění základních potravin; 4) komunální vybavenost; 5) pošta; 6) banka; 7) knihovna; 8) prostory k činnosti lokálního společenství (13. článek).

Vytvořené (subnacionální) teritoriální zřízení je úzce svázáno s problémem „institucionálního deficitu“ na mezimunicipální, resp. regionální úrovni. Ve Slovinsku v prostoru mezi státní správou a místní samosprávou vzniklo vakuum, které podle názoru mnohých pozorovatelů negativně působí na činnost jak státu, tak místních samospráv. Faktorem zůstává, že otázky vycházející ze společných zájmů na místní úrovni mnohdy nejsou omezeny hranicemi municipalit a překračují je (Šmidovnik, 1997: 189). I proto Zákon o místní samosprávě určuje, že dvě nebo více municipalit mohou kvůli prosazování společných zájmů založit sdružení (článek 86a). Takové sdružení by mělo prosazovat své zájmy vůči státním orgánům. Vedle toho zákon určuje, že sdružení může získat status reprezentativnosti, pokud zahrne alespoň čtvrtinu municipalit, na jejichž území trvale žije alespoň jedna čtvrtina obyvatel Slovinska.

Obrázek 2: Státní správa, samospráva a „vakuum“ mezi nimi

Slovinská ústava v čl. 143 určovala, že municipality mohou „samostatně rozhodovat o propojování do širších samosprávných lokálních společenství, také do krajů, k zajišťování lokálních otázek širšího významu. V souladu s nimi stát přenesl sjednané kompetence ze státní správy a vymezil participaci takových společenství při předkládání a výkonu některých otázek ze státní kompetence.“ Ačkoliv ústava v minulosti umožňovala regionalizaci, resp. zřizování krajů odspodu, ve skutečnosti implikovala centralizovaný model státní správy, protože nezavedla „mandatorní“ orgán k prosazování regionálních zájmů (Grafenauer, 2003: 39). Nejproblematičtější pasáží ústavy byl zmíněný čl. 143, který umožňoval pouze dobrovolné sdružování občin na regionální úrovni, čímž nebylo

zajištěno zřízení krajů na celém území Slovinska ani jejich samosprávný charakter (Šmidovnik, 1998). Taková dobrovolnost v minulosti nevedla k zásadnějším propojování slovinských municipalit. Zkušenost posledních patnácti let i předchozích období ukazuje, že správně-politická regionalizace musí být aplikována na celém území státu, nikoli přenechána spontánnímu propojování na dobrovolné bázi.

Podle četných odborníků (srov. např. Šmidovnik, 1998; Grafenauer, 2003) ustavení krajů¹⁹ ve Slovinsku vyžadovalo změnu ústavy, k níž došlo v polovině roku 2006. I tato změna nicméně hovoří o regionalizaci pouze v rovině záměru, zatímco vlastní proces ustavení krajů přenechává zvláštnímu zákonu, ohledně jeho znění však nebylo do konce roku 2009 dosaženo potřebného konsensu. Nadále tak trvá stav rozdrobenosti komplikující tvorbu sítí lokálních veřejně-politických aktérů. Nedostatek byl částečně zmírněn vstupem Slovinska do EU, zejména začleňováním země do systému společné evropské kohezní politiky. EU jako vnější aktér totiž iniciovala spolupráci mezi lokálními veřejně-politickými aktéry (zejména municipalitami) na „regionální“ úrovni, resp. na úrovni statistických jednotek, a částečně tak zaplnila institucionální propast mezi národní a lokální úrovní vytvořením sítí regionálních rozvojových agentur (Lajh, 2004a, 2004b, 2004c).

Regionální úroveň je tedy ve Slovinsku zejména funkcionální, nikoli však správně-právní, což znamená, že země (ještě) nemá kraje (jako správně-politické jednotky), které by byly nositeli regionálního rozvoje. Státní správa je organizována na principu silných ministerstev a velkého významu sektorových a rozvojových politik. Rozvoj lokální samosprávy je tak provázen přehnanou centralizací úloh uvnitř státu. Kraje by měly zaplnit propast mezi malými municipalitami a státem a zmírnit současnou silnou regulativní moc státu ve vztahu k municipalitám. Protože Slovinsko nedisponuje historickou tradicí regionálních vlád, regionalizace představuje velkou výzvu. Klíčové otázky, které se v souvislosti s ustavováním krajů objevují, jsou: 1) zda se jakkoli opíří o tradiční správní jednotky; 2) zda vycházejí ze správního systému po roce 1991; 3) zda prosazovat větší nebo menší správní jednotky; 4) se kterými teritoriálními jednotkami spojit správní strukturu; 5) kolik hierarchických rovin by měla správní struktura mít; 6) v jaké míře respektovat odborná doporučení (srov. Vrišer, 1998). Jednou z klíčových otázek je tedy velikost budoucích slovinských krajů, protože tato otázka souvisí s možností aplikace rozdílných regionalizačních principů a kritérií a jim odpovídající regionalizací, resp. počtem regionů. Návrhy se pohybují mezi 4 až 30 kraji (Plut, 2004; srov. také Plut, 1999; Gulič, 1999; Vrišer, 1999; Ravbar, 1999). Plut (2004: 34) se domnívá, že kritérium geografické rozličnosti a regionální identity obyvatel poukazuje k dělení do většího počtu krajů (nad 10), rozvojové, národně-strategické a očekávané globalizační výzvy pak k dě-

19) K problematice regionalizace a debaty o krajském uspořádání ve Slovinsku více např. Ribičič (1998); Vrišer (1999) Vlaj (2004) a Cabada (2003).

lení do menšího počtu (pod 10). Podle odborných kritérií aplikovaných na geografický, populační a urbánní charakter Slovinska byl jako nejlepší hodnocen návrh na osm (z pohledu Slovinska) středně velkých krajů Plut (2004: 34).

Závěrečné ideje: dosavadní výsledky v prosazování spolupráce na subnárodní úrovni a otevřené otázky

Navzdory všem prezentovaným problémům je nutné upozornit na to, že ve Slovinsku existují některé institucionalizované formy spolupráce lokálních společenství a širšího zastupování lokálních zájmů. V tomto kontextu je třeba zmínit Národní radu jako neúplnou druhou komoru slovinského parlamentu, v níž jsou zastoupeni nositelé sociálních, ekonomických, profesních a lokálních zájmů. Ze 40 členů rady by mělo 22 hájit lokální zájmy. V této perspektivě by měli mít představitelé lokálních zájmů možnost participovat na legislativním procesu. Protože však Národní rada disponuje pouze velmi slabými kompetencemi, které se povětšinou redukují na suspenzivní veto (srov. Kristan, 1998; Grad et al., 1999), nabývají na významu také další formy spolupráce lokálních společenství a zastoupení širších lokálních zájmů. Na základě již zmíněného článku 86a Zákona o místní samosprávě slovinské municipality založily Sdružení slovinských municipalit (SOS), které je právním nástupcem Stálé konference lokálních společenství, založené v roce 1995. SOS je největším sdružením lokálních společenství ve Slovinsku, čítá 130 municipalit. Na konci roku 2002 SOS získalo také status reprezentativnosti, což znamená, že se stalo legitimním zástupcem zájmů municipalit ve vztahu ke státním institucím. SOS vykonává jménem svých členů nejrůznější úkony, mj. zastupuje společné zájmy municipalit ve vztahu ke státu a mezinárodním organizacím, připravuje stanoviska municipalit k návrhům zákonů (které se jich dotýkají), zastupuje lokální společenství v procesu uzavírání kolektivních dohod týkajících se zaměstnanců v obecní a veřejné službě, organizuje debaty o aktuálních otázkách a vzdělávací kurzy. Nejvyšším orgánem SOS je Shromáždění, jehož členy jsou starostové všech členských municipalit. Protože se v minulosti ukázalo, že zájmy municipalit mohou být vzhledem k jejich různé velikosti velmi odlišné, je v současnosti činnost SOS rozčleněna do tří sekcí: Sekce městských municipalit, Sekce municipalit se sídlem správní jednotky a Sekce ostatních municipalit. V protikladu k SOS byla v roce 1998 se záměrem, aby se „především menší municipality organizačně propojily k prosazování svých zájmů v oblasti legislativy, finanční problematiky, ekologie, regionalizace a dalších otázek“, založena Organizace municipalit Slovinska (ZOS). Pozoruhodné je, že žádný předpis týkající se ZOS neurčuje, co je chápáno pojmem „malá municipalita“. Zatímco SOS funguje na „tripartitním“ principu ve třech sekcích, ZOS je založen na tzv. regionálních radách. Každá rada je tvořena všemi členskými municipalitami, jež jsou součástí stejné statistické jednotky (Lajh 2006).

Specifickou výzvu v procesu adaptace Slovinska na vstup do EU představovalo zaplnění institucionální propasti na regionální úrovni. Nejviditelnějším výsledkem této adaptace je vznik sítě dvanácti regionálních rozvojových agentur (RRA). Tato síť je dle naše názoru výsledkem paralelních 1) vnějších, resp. „evropských“ tlaků na tvorbu sítí, tj. adaptačních tlaků na teritoriální reorganizaci v souladu s klasifikací NUTS; a 2) změn v národní legislativě, které jako vnitřní činitel „vyvolaly“ vznik sítě RRA. Zde můžeme identifikovat dvojí logiku adaptačních tlaků se dvěma klíčovými aktéry, kteří rozhodujícím způsobem ovlivnili tvorbu subnárodní sítě ve Slovinsku: vnějšího činitele v podobě „evropského modelu regionalizace“ a vnitřního činitele v podobě změněné legislativy, jež umožnila (teritoriální/funkcionální, institucionální a procesní) adaptaci. Tento vývoj je v souladu s tezemi H. Wallaceové (2000) a T. Börzelové (2000), že víceúrovňový systém vládnutí v EU odráží tzv. *push-pull* dynamiku mezi různými úrovněmi rozhodování, kdy jsou na jedné straně vyžadovány určité adaptace, na druhé straně pak jsou takové adaptace prováděny v souladu s politickými preferencemi klíčových veřejně-politických aktérů na (sub)národní úrovni a způsobem, který odpovídá (sub)národnímu kontextu opatření. Vzhledem k tomu, že pro Slovinsko je charakteristická a určující absence krajů jako politicko-administrativních jednotek, zmíněný *push-pull* model adaptace vedl ke vzniku RRA na úrovni statistických regionů.

V souvislosti s procesem začleňování Slovinska do EU byl tedy učiněn důležitý krok k vzájemné spolupráci jak vlastních lokálních společenství, tak dalších lokálních veřejně-politických aktérů. Většina slovinských municipalit je totiž příliš malá, než aby disponovala dostatečnými finančními, kádrovými, infrastrukturními a přírodními potenciály, které by jim umožnily efektivní čerpání prostředků z kohezního a strukturálních fondů EU. Pod tlakem „shora“ a regionálním přístupem k řešení rozvojových problémů do slovinského lokálního prostředí stále výrazněji proniká povědomí, že vlastní úspěšný rozvoj je možné zajistit pouze s využitím vlastních rozvojových potenciálů a v partnerství se státem, sousedními municipalitami, hospodářskými partnery, resp. privátním sektorem, sociálními partnery a aktéry občanské společnosti. Navzdory tomu současně zjišťujeme, že ve slovinském případě můžeme hovořit pouze o mobilizaci subnárodních aktérů, ale nikoli o zvětšení jejich moci a vlivu. Takové zjištění je v souladu s předpoklady Ch. Jefferyho (2000) o vzájemné korelaci mezi stupněm vlivu subnárodních aktérů a jejich ústavně určenými kompetencemi. Jsme přesvědčeni o tom, že klíčovou roli zde má mobilizace subnárodních aktérů uvnitř národní veřejně-politické arény. Slovinská lokální společenství sice spolupracují také ve Výboru regionů, ale jejich vliv je vzhledem k tomu, že se jedná o relativně velkou instituci se slabými kompetencemi výrazně omezen. Jiné bezprostřední vazby mezi lokálními společenstvími a nadnárodní úrovní byly dosud spíše výjimkou než pravidlem.

Princip partnerství jako nevyhnutelná složka implementace kohezní politiky EU ve Slovinsku je často aplikován spíše normativně, ačkoliv právě na ustavení vhodného partnerství na subnárodní úrovni závisí efektivita provádění společné kohezní politiky

(srov. Lajh, 2006). Proto politicko-administrativní regionalizace a zavedení decentralizovaných krajů jako střední úrovně vlády mezi státem a lokálními společenstvími zůstávají *conditio sine qua non* pro prohlubování již vybudovaného partnerství a nikoli pouze mobilizaci, ale spíše posílení subnacionálních aktérů. Domníváme se, že zavedení racionálního počtu krajů „shora“ při současném respektu vůči přáním lokálních veřejně-politických aktérů umožní další, prohloubený regionální rozvoj a povede k zmenšení/zmenšování regionálních rozdílů na celém území Slovinska. Je třeba zdůraznit, že zavedení krajů by slovinskou subnárodní úroveň posílilo i finančně, což by subnárodním veřejně-politickým aktérům poskytlo větší míru nezávislosti *vis-à-vis* státu při aplikaci programů společné evropské regionální politiky s ohledem na kofinancování těchto programů. Přirozeně zde pak zůstává otázka, zda je takový vývoj vůbec přáním subnárodních aktérů, dokud pro kofinancování dílčích programů získávají potřebné prostředky od státu?

Literatura:

ÁGH, Attila (2003): *Anticipatory and Adaptive Europeanization in Hungary*. Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies.

BÖRZEL, A. Tanja (2000): *Why There is No „Southern Problem“*. On Environmental Leaders and Laggards in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 7(1), s. 141–62.

CABADA, Ladislav (2005): *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství.

CABADA, Ladislav (2003): *Obtížný zrod vícestupňové veřejné správy ve Slovinsku*, In: FIALA, V.; ŘÍCHOVÁ, B. a kol., *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace evropských zemí*, Olomouc: Moneta – FM, s. 31–51.

GRAD, Franc; KAVČIČ Igor; RIBIČIČ Ciril; KRISTAN, Ivan (1999): *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

GRAFENAUER, Božo (2000): *Lokalna samouprava na Slovenskem. Teritorialno-organizacijske strukture*. Maribor: Pravna fakulteta.

GRAFENAUER, Božo (2003): *Slovenska država med centralizmom in regionalizmom*. *Zgodovinski časopis*, 57(1–2), s. 39–51.

GULIČ, Andrej (1999): *Predlog členitve Slovenije na pokrajine – socialno-prostorski vidiki*. In: Igor VRIŠER (ed.): *Pokrajine v Sloveniji*. Ljubljana, Vlada RS, Služba za lokalno samoupravo, s. 81–89.

JEFFERY, Charlie (2000): *Sub-National Mobilization and European Integration: Does it Make Any Difference?* *Journal of Common Market Studies*, 38(1), s. 1–23.

KAVAŠ, Damjan; STRMŠNIK Igor; PEČAR Janja (2000): *Reforma slovenske regionalne politike: oblikovanje slovenske regionalne strukturne politike*. *Geographica Slovenica*, 33/II. Ljubljana: Inštitut za geografijo, s. 83–132.

KRISTAN, Ivan (1998): *Državni svet ali zbor regij?* In: Ciril Ribičič (ed.): *Regionalizem v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, s. 173–85.

KUKAR, Stanka et al. (1995): *Strategija gospodarskega razvoja Slovenije. Prostor, okolje, socialna varnost*. Ljubljana: Zavor RS za makroekonomske analize in razvoj.

LAH, Avguštin (1975): *Vidiki policentričnega razvoja Slovenije s posebnim ozirom na Posočje*. In: Zgornje Posočje. Zbornik 10. zborovanja slovenskih geografov. Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije.

LAJH, Damjan (2004a): *Europeanisation and Regionalisation: Domestic Change(s) and Structural Networks in Slovenia*. Paper presented at ECPR 2004 Joint Sessions of Workshops, Uppsala, 14.–18. april 2004.

LAJH, Damjan (2004b): *Implementing the EU's Structural Policy and Subnational Mobilisation in Slovenia*. *Central European Political Science Review*, 5(15), s. 95–114.

LAJH, Damjan (2004c): *Preparations for EU Structural Funds in Slovenia: How the Slovenian Hen Hatches the EU's Golden Eggs? Final Plenary Conference »The Challenge of EU Enlargement. Managing EU Business & Policy Implementation«*. Dublin: University College Dublin, 24.–25. september 2004.

LAJH, Damjan (2006): *Evropeizacija in regionalizacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PEČAR, Janja (1996): *Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1995*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

PLUT, Dušan (1998): *Slovenija in sonaravna evropska politika*. In: RIBIČIČ, Ciril (ed.): *Regionalizem v Sloveniji*: zbornik. Ljubljana: Uradni list RS, s. 33–50.

PLUT, Dušan (1999): *Zasnova členitve Slovenije na pokrajine s pomočjo trajnostno sonaravnih izhodišč*. In: Igor Vrišer (ed.): *Pokrajine v Sloveniji*. Ljubljana, Vlada RS, Služba za lokalno samoupravo, s. 65–73.

PLUT, Dušan (2004): *Načela, kriteriji in regionalizacija Slovenije z vidika členitve na pokrajine*. In: VLAJ, Stane (ed.): *Pokrajina – druga raven lokalne samouprave*. Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Fakulteti za upravo, s. 21–36.

RAVBAR, Marjan (1999): *Oblikovanje pokrajin in njihova vloga pri regionalnem razvoju*. In: VRIŠER, Igor (ed.): *Pokrajine v Sloveniji*. Ljubljana, Vlada RS, Služba za lokalno samoupravo, s. 96–102.

RAVBAR, Marjan (2000): *Regionalni razvoj slovenskih pokrajin*. *Geographica Slovenica*, 33/II. Ljubljana: Inštitut za geografijo, s. 9–81.

RIBIČIČ, Ciril (ed.) (1998): *Regionalizem v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Strategija regionalnega razvoja Slovenije. Ministrstvo za gospodarstvo, Agencija RS za regionalni razvoj, Ljubljana, 24. julij 2001.

ŠMIDOVNIK, Janez (1997): *Local Government and State Administration*. In: FINK-HAFNER, Danica a ROBINS, John R. (ed.): *Making a New Nation: The Formation of Slovenia*. Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: Dartmouth, s. 182–90.

VLAJ, Stane (1998): *Lokalna samouprava. Občine in pokrajine*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

VLAJ, Stane (ed.) (2004): *Pokrajina – druga raven lokalne samouprave*. Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo pri Fakulteti za upravo.

VLAJ, Stane (2004a): *Lokalna samouprava*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.

VRIŠER, Igor (ed.) (1999): *Pokrajine v Sloveniji*. Ljubljana: Vlada RS, Služba za lokalno samoupravo.

WALLACE, Helen (2000): *The Policy Process*. In: WALLACE, Helen a WALLACE, William (eds.): *Policy-Making in the European Union*. Fourth Edition, Oxford University Press, s. 39–64.